

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Första kammaren.

Nr 6.

Lördagen den 23 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts den 18 innevarande månad bordlagda nådiga proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov. *Statsverkspropositionen.*

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Otvivelaktigt är, att man i vårt land med stor spänning emotsåg Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behov vid denna riksdag. Det världskrig, som rasat i snart sex månader, måste hava ett stort inflytande på såväl statens inkomster och utgifter som ock på den enskildes ekonomi och därmed på hans skatteförmåga under den närmaste framtiden. Med tillfredsställelse finna vi av den kungl. propositionen, hurusom Kungl. Maj:t i sitt budgetförslag för 1916 funnit möjlighet att genom minskning av vissa statsutgifter och utan anlitande av nya skatter få inkomsterna, såvitt de kunna beräknas, att räcka till att täcka de oundgängligaste statsbehoven trots det, att ibland utgifterna ingår en post på 18,300,000 kronor, som utgör en del av de före den 1 november 1914 förskotterade medel till särskilda åtgärder för tryggnad av rikets neutralitet. I den mån dessa utgifter icke skulle utgå av värnsskattemedel eller på andra i riksstaten upptagna anslag utgjorde de vid sistnämnda tidpunkt cirka 32,000,000 kronor, varför även, sedan nämnda 18,300,000 kronor upptagits på 1916 års stat, ett belopp av 13,700,000 kronor återstår oguldet. Man måste ge finansministern rätt i hans åtgärd att tills vidare låta frågan om sistnämnda posts täckande stå öppen. Den närmast till hands ligande utvägen att taga i anspråk överskottet å statsverkets kassafond, vilket överskott vid 1913 års slut och sannolikt även vid 1914 års utgång torde uppgå till mellan 60 och 70 miljoner kronor, synes med skäl icke böra beträdas, förrän resultatet av 1915 års statsreglering föreligger samt man därjämte är i tillfälle att överskåda de ytterligare extraordinära utgifter för rikets försvar, som efter den 1 november 1914 kunna visa sig nödvändiga på grund av det pågående kriget. Utan att redan

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nu vilja uttala något bestämt omdöme i frågan kan jag dock för min del icke undgå att påpeka, att de utomordentligt stora bördor, som genom värnskatten ålagts vår industri och följaktligen komma att öva inverkan på vårt näringsliv, göra det till en bjudande nödvändighet att låta den riskpremie, som vårt folk under denna krigstid måste underkasta sig, täckas utan anlitande av särskilda skatter genom fördelning på en längre tidsperiod, i den mån den icke kan betalas genom överskott å statsverkets kassafond. Skall nämligen vårt näringsliv kunna inom rimlig tid återvinna krafter efter den förlamning, som inom stora industrigrenar har inträtt och säkerligen ytterligare stegras i samma mån, som kriget drager ut på tiden, så duger det icke att genom ökning av skattebördan, som redan, såvitt jag förstår, nått en oroväckande tyngd, hämma den kapitaltillväxt eller rent av minska det redan samlade kapital, som är näringslivets kraftkälla.

I samband härmed ber jag att få uttala min erkänsla för de i Konungens trontal utlovade åtgärder, som avse att främja tillgodogörandet av landets naturtillgångar. Såvitt jag förstår, är det en absolut nödvändig förutsättning såväl för värnandet av vår yttre säkerhet som ock för vinnande av inre styrka, att landets produktiva kraft ökas och dess ekonomiska möjligheter i största möjliga grad utnyttjas. Det är icke med tal och resolutioner utan genom resultatrikt produktivt arbete, som man blir i stånd att genomföra verkliga sociala förbättringar och därmed bidra till lycka och trevnad för folkets olika lager.

Mina herrar! Det hotfulla världskriget icke blott kastar sin skugga över statens och den enskildes ekonomi, utan det har även en annan långt viktigare inverkan. Det låter frågan om fosterlandets integritet och oberoende i hela sin vidd träda inför våra tankar. Huru riket bäst må kunna säkerställas i dessa hårda tider, blir det problem, som framför alla andra ställer sig inför den enskilde medborgaren och företrädesvis inför dem, som hava folkets uppdrag att föra dess talan. Jag är viss om, att jag icke möter någon gensaga, då jag gör gällande, att den neutralitet, som Kungl. Maj:t vid världskrigets början förklarat sig vilja iakttaga, fortfarande uppbäres av den allmänna meningen inom vårt land, liksom ock, att det svenska folket i det möte mellan nordens monarker, som på vår konungs initiativ skedde i Malmö, med tillfredsställelse ser ett otvetydigt uttryck för de vänskapliga känslor, man inom vårt land hyser för Danmarks och Norges folk. Den neutralitet, vi i likhet med dessa våra grannar proklamerat, önska vi skola opartiskt och obrottsligen upprätthållas mot alla de krigförande. När man har möjlighet att närmare blicka in i förhållandena, vinner man ock den bestämda uppfattningen, att Kungl. Maj:ts regering i sitt handlande varit och är ledd av den tanken, att såväl Sveriges känsla för rätten som dess aktning för sig själv kräver, att när vi givit vårt ord på att iakttaga neutralitet vi

ock böra realisera denna neutralitetsförklaring i enlighet med de inom folkkrätten erkända rättssatserna. Vid sådant förhållande måste det inom vårt folk väcka bekymmer, när vi från tronen fått bekräftelse därpå, att folkrättsliga grundsatser, som förut bestämt neutrala staters och deras medborgares rättigheter, numera icke erkännas av krigförande makter. Redan den omständigheten, att vår samfärdsel och vårt näringsliv därigenom lida betydande förluster utöver dem, som kriget i och för sig självt måste medföra, är ägnad att skapa en stark förstämning inom vida kretsar av vårt folk. Av icke mindre vikt är emellertid, att genom ett dylikt handlingssätt från krigförande maktens sida aktningen för rättens bud överhuvud taget undergräves inom samhället, och att, i den mån vårt folk träffas av de krigförandes egenmäktiga åtgärder, en kränkning sker av vår ställning som suverän stat och av de rättigheter såsom sådan, vi äro pliktiga att bevara för våra efterkommande.

Med full insikt i de alldeles särskilda faror, för vilka ett lands neutralitet vid krig mellan mäktiga stater utsätter dessamma, såvida det icke kan ställa makt bakom sin fordran att få åtnjuta den neutrales rättigheter mot fullgörande av därmed förenade plikter, har den svenska högern städse arbetat på att stärka vårt försvar. För oss har aldrig någon tvekan rätt därom, att kraven på vårt lands försvarskraft långt ifrån kunde minskas på den grund, att man avsåge att på neutralitetens väg söka skydda rikets självständighet. De, som icke förut delat denna vår uppfattning, torde efter den erfarenhet, de senaste månaderna givit i fråga om vanskligheterna vid genomförandet av den mest ärliga neutralitetsvilja, böra giva oss sitt erkännande för det förutseende, vi sålunda visat, och den omständigheten, att vårt land vid världskrigets början icke hunnit längre än till ett beslut om en avsevärd förbättring i sina försvarsanordningar, kan förvisso icke läggas oss till last.

När man är genomträngd av uppfattningen om den avgörande betydelsen för rikets tillvaro som självständig stat därav, att vår försvarskraft når den största möjliga fullkomning våra förhållanden tillåta, så är det med djup smärta man bevittnar den s. k. antimilitaristiska propaganda, som hotar att utbreda sig hos oss. Denna brottsliga agitation träffar svenska folket i dess livsnerv. Den hotar vår nationella tillvaro. I samma mån detta självuppgivelsens gift sprider sig inom samhällskroppen, i samma mån utlämnas land och rike åt andra folks godtycke för att slutligen förlora sin ställning som oberoende stat. Jag kan icke tro annat, än att de män och ynglingar, som driva en sådan agitation, icke rätt veta vad de göra. Jag hyser också den fasta tillförsikt, att Kungl. Maj:t skall ägna denna högviktiga fråga all den uppmärksamhet, som den förtjänar. Sätter man icke en damm för dylika landsfördärvliga förehavanden, så är Sveriges olycksöde redan beseglat.

En uppenbar reflexverkan av den antimilitaristiska propa-

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

gandan är otvivelaktigt den bristande disciplin, som på vissa ställen visat sig inom vår armé och vår marin. Tacksamt må erkännas, att från regeringens sida åtgärder vidtagits för att få utrönt, hur det är beställt med disciplinen inom vår krigsmakt. Att emellertid beklagliga förseelser mot disciplinen ägt rum är notoriskt och behöver icke konstateras genom särskild bevisning. Endast det ondas verkliga styrka och dess utbredning återstå att närmare utreda. En krigsmakt utan fullständig disciplin är ett kraftlöst medel till skyddande av rikets säkerhet. Svenska folket, som genom riksdagens beslut förra året underkastade sig betydande personliga och ekonomiska offer för att förbättra sitt försvar, har anspråk på att disciplinen, krigsmaktens sammanhållande kraft, vårdas med den största omsorg och att förseelser mot densamma med grundligt allvar och sträng rättvisa beivras. Min mening är nu ingalunda att uttala något klander mot den svenska krigsmaktens befäl i allmänhet, ty dess plikttrohet utgör ett ädelt föredöme för oss alla. Jag har endast velat betona, att disciplinen måste till det yttersta upprätthållas, och vi hava det anspråk på såväl befäl som manskap, att intet i nämnda hänseende får brista. Man bör efter bästa förmåga söka uppsåra och undanröjda allt sådant, som kan giva anledning till disciplinära förseelser, och om dylika icke desto mindre, såsom följder av bland annat en dålig tidsanda, fortfarande förekomma, böra de kraftigt undertryckas. Vi känna oss berättigade att hysa den förvissning, att Kungl. Maj:ts regering skall stödja det befäl, som allvarligt arbetar på att bevara vår krigsmakt från att förlora sin gamla manstukt, samt icke tveka att med bestämdhet ingripa mot sådant befäl, som icke visar sig vuxet det åtagna ansvarsfulla värvet att hålla uppe ordning och skick bland sina underlydande. Svenska folket skall med förtroende och tacksamhet följa Kungl. Maj:ts strävanden att hos hela vår krigsmakt utan undantag ingjuta och befästa den uppfattningen, att en god militär disciplin är krigsmannens ovillkorliga plikt mot fäderneslandet.

Herr Lindblad, Anders: Det har ju blivit traditionellt att vid ett tillfälle som detta kunna få uttrycka tankar, som ligga något vid sidan av statsverkspropositionen, och den föregående talaren har ju också gjort detta. Redan från början vill jag säga, att jag delar hans uppfattning om regeringens ställning till vår neutralitetsfråga. Där tror jag, att alla partier stå fullständigt eniga om att stödja regeringen, men i fråga om annat kunna ju meningarna gå något i sär.

Den nu föreliggande statsverkspropositionen bär ju, som också var att förutse, spår av de händelser, som satt sin prägel på Europa under de sex månader, som senast förflutit. Redan sistlidne riksdag vidtog ju en del åtgärder, dels för tryggandet av vårt eget lands ställning under det redan då utbrutna kriget, dels för att möta de svårigheter, som även om vårt land befriades

från att bliva direkt indraget i kriget, väntades såsom följer av detsamma. Det är dessa åtgärder jämte den härordning, som då genomfördes, som nu möta med de stora kraven i statsbudgeten, och göra det så svårt att få debet och kredit att gå ihop utan nya skatter. Jag skall icke i detta sammanhang komma närmare in på härordningsfrågan och vad därmed i övrigt sammanhänger — därtill blir det nog tillfälle — men jag vill dock i förbigående hava betonat, att det pågående kriget synes komma att giva oss socialdemokrater rätt i den kritik, som vi riktat mot väsentliga delar av densamma. Med den mobilisering, som har måst företagas, ha emellertid förhållanden framträtt inom försvaret, som icke få förbigås med tystnad. Den föregående talaren var just inne på det ämnet. Jag menar de många klagomålen över officerarnes ställning till manskapet. Många av dessa klagomål må ju ha varit mer eller mindre befogade, men otvivelaktigt synes det dock föreligga missförhållanden, som det måste vara regeringens, erkannerligen försvarsministrarnas uppgift att grundligt undersöka och avlägsna. Det svenska folket och ej minst de värnpliktiga ha inför den fara, som världskriget ställt landet, med en offervillighet, som är berömvärd, burit alla de personliga och ekonomiska bördor, som blivit utkrävda, och dessa senare, de värnpliktiga, kunna därför göra anspråk på att bli väl bemötta och behandlade, detta så mycket mera, som därpå i så hög grad beror, huruvida denna vilja till offer skall fortfara eller förbytas i dess motsats. Jag betvivlar icke, att vår officerskår, i stort sett, är angelägen om att vinna den ungdoms vänskap och förtroende, som den får i sin hand, men ännu synes tyvärr mycket av gammal surdeg finnas kvar, och det är viktigt, att det snarast möjligt ovanifrån göres klart för dem det gäller, att de i det svenska försvarets intresse måste avstå ifrån kitsligheter och översitteri. Här ligger nämligen enligt min uppfattning en av anledningarna till den antimilitaristiska propaganda, som fått sådan utbredning i landet.

I den nu föreliggande statsverkspropositionen finnes en redogörelse för en del av de åtgärder, som regeringen vidtagit med anledning av den dyrtid, som icke blott genom kriget utan även genom andra förhållanden framkallats. Sistlidne riksdag gav ju också regeringen, på dess egen framställning, åtskilliga medel i händerna för att betvinga denna utan tvivel viktiga dyrtidsfråga, men tyvärr synes ej regeringen ha funnit sig böra i någon större utsträckning använda dessa medel. Förnekas skall visserligen icke, att åtskilliga åtgärder blivit vidtagna, som varit till gagn för de hårdast ansatta konsumenterna, men det vill å andra sidan synas, som hade de betydelsefullare av dessa åtgärder kommit väl sent, medan andra åter fått helt anstå. Den av regeringen tillsatta livsmedelskommissionens förslag om import av brödsäd och fodermedel uteblev, ända till dess prisen blivit avsevärt höjda på produktionsorten och därtill ökade genom höga frakter, beroende av det pågående kriget.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Regeringens åtgärd att suspendera spannmålstullarna kom ej heller, förrän betydelsen härav av samma anledning var ringa.

Den rätt åter till fastställande av maximipris, som regeringen av sistlidne riksdag erhöll, har den icke begagnat sig av, ehuru enligt min mening anledning därtill visst icke saknats. Jag vill blott i detta sammanhang omnämna, huru ett bolag, som av staten erhållit en monopolställning, nämligen sockerbolaget, mitt under denna kris- och dyrtid särskilt för de fattigare samhällslagren icke ansåg sig böra avstå från en ytterligare höjning av priset på socker. Och dylika ogenerade prov på snikenhet har man funnit även hos andra, som haft livsmedelshandeln i sina händer. Att för regeringen närmare undersöka är även de nuvarande fartygsfrakternas förhållande till priserna å de förnödenheter, som utifrån införas i landet. Den oerhörda höjd, som dessa frakter uppnått, låter ana, att här en uppskörtning äger rum, som icke bör få passera oanmärkt och som icke kan motiveras av de krigsrisker, som fartygen för närvarande ha. Särskilt anser jag, att regeringen bör erhålla inflytande på de rederier, som av staten erhålla stora lån och direkt subvention. Kris- och dyrtider sådana som de nuvarande drabba ju i första hand och hårdast de mindre bemedlade. Särskilt för arbetarna, som utsättas för arbetslöshet, blir dyrtiden dubbelt svår. Förra riksdagen beslöt ju också med anledning härav och i anledning av den då starkt framträdande stagnationen på arbetsmarknaden att genom ett anslag på 5 miljoner kronor möta de kommande direkta behoven vid arbetslöshet. Men av motiveringen framgick, och riksdagen var utan tvivel av den mening, att arbetslösheten i första hand skulle avhjälpas genom igångsättande av arbeten från såväl statens som kommunernas sida. I statsverkspropositionen har lämnats en redogörelse för, i huru hög grad den avsatta arbetslöshetsfonden tagits i anspråk, och härav att döma skulle ju arbetslösheten ha varit ringa, men de siffror, som här angivits i form av direkta utbetalningar till arbetslösa, få nog icke utgöra någon mätare på arbetslöshetens omfattning. Den torde vara vida större, än vad därav framgår. Visserligen inträdde efter den första paniken vid krigsutbrottet större stabilitet på arbetsmarknaden, och vissa industrier kunde återgå till normala eller nära normala förhållanden, men det fanns tillräckligt många kvar, som träffades vida hårdare och inom vilka arbetslösheten blev så att säga permanent. Särskilt blev detta fallet inom trävaruindustrien, varav hela Norrland är i så hög grad beroende. Samstämmiga uppgifter därifrån giva ock vid handen, att arbetslösheten redan har en ovanlig omfattning, men att man dock fruktar för dess ytterligare utbredning, ja, att hela Norrlands befolkning ser framtiden med stora bekymmer, om ej snart någon ändring sker, som möjliggör för industrien att kunna obehindrat drivas, eller andra åtgärder från statens eller kommunernas sida vidtagas för att trygga mot hotande nöd.

I samma eller nästan liknande läge, som trävaruindustrien befinner sig, befinna sig nog även andra industrigrenar, och det

är därför att beklaga, att regeringen i föreliggande statsverksproposition överallt sökt åstadkomma inskränkningar i sådana offentliga arbeten, som dock varit ägnade att i någon mån råda bot för den arbetslöshet, som redan finnes, men hotar att bli va allt större. Jag fäster uppmärksamheten på ett sådant arbete som utvidgningen av Södertälje kanal, som var av riksdagen väntad, och åtskilligt annat. Det är nämligen uppenbart, att arbetarna även under arbetslösa tider i det längsta draga sig för att mottaga direkta understöd. Det är också anledningen till att arbetslöshetsfonden tagits så litet i anspråk. Vål minskades, såsom jag redan sagt, arbetslösheten efter den första bestörtning, som kriget framkallade, och den pågående mobiliseringen har ju också i sin mån neutraliserat densamma, även om de mobiliserades förhållanden, så långt dessa bestått av familjefäder, visst icke varit avundsvärda. Men den stora mängden av arbetslösa har föredragit att tära på de små tillgångar, som kunnat finnas, eller sökt på annat sätt slå sig fram i stället för att anlita det allmänna. Detta är enligt min mening anledningen till att så små krav ställts på arbetslöshetsfonden. Men dessa små tillgångar och de möjligheter, som i övrigt kunna anlitas, räcka icke långt i en dyr tid som den nuvarande. Bidraget från arbetslöshetsfonden ensamt skyddar icke för nöd under någon längre tid, och då ingen kan förutse slutet på det krig, som pågår, synes det som om regeringen hade handlat välbetänkt och till gagn för de fattigaste och av krisen och dyrtiden hårdast drabbade, om den ansträngt sig för att i statsverkspropositionen bjuda dessa större utsikter till att kunna genom arbete förtjäna sitt uppehälle. Det är gott och väl, att en understödsfond finnes, av vilken man och hustru kunna erhålla 60 öre per dag, men angelägnare bör det dock vara att befria arbetslösa familjefäder från att anlita denna fond genom att, så långt staten det kan, bereda möjlighet till arbete.

Det är denna vädjan till regeringen, som jag ansett mig böra särskilt göra vid detta tillfälle.

Herr Gullberg: Det är tvenne regeringsinitiativ, som jag hade väntat skulle ha kommit till synes under 1915 års riksdag.

Det första gäller lagstiftning angående de smittosamma könsjukdomarna. Att den nuvarande reglementeringen är såväl inhuman som illusorisk framgår alldeles tydligt av det kommittéutlåtande, som förelegat färdigt ända sedan 1911. Av uttalande från medicinalstyrelsens chef framgår, att medicinalstyrelsen är så överhopad med annat arbete, att den icke kan komma i färd med detta ömtåliga och grannliga ämne under den närmaste tiden. Min mening är den, att regeringen dock skulle kunna komma medicinalstyrelsen till hjälp med arbetskraft, så att en lösning av denna fråga kunde motses under denna riksdag.

Det andra gäller lagstiftning om söndagsvila för vissa arbetaregrupper. År 1909 skrev riksdagen till Kungl. Maj:t härom.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Förliden januari interPELLERADE undertecknad med första kammarens benägna tillåtelse civilministern härom. Under hand meddelades mig, att frågan låg hos socialstyrelsen, och där ligger den väl ännu i ro och frid. Troligen kommer den ock att få ligga där ännu i många år, om samma arbetsmetoder alltfört skola användas inom detta vårt yngsta och således väl mest moderna ämbetsverk, som det hittills lär ha använt.

Kungl. socialstyrelsen lär i brev och med frågeformulär vända sig till enskilda innehavare av sådan rörelse, där söndagsarbete förekommer. Det borde dock vara detta ämbetsverk känt, att det finnes avtal, som innehålla bestämmelser om arbetstid och således även om söndagsarbete, och dessutom finnas organisationer, såväl arbetsgivare- som arbetareorganisationer, vilka kunna lämna bestämda och korrekta svar. På sätt socialstyrelsen hittills arbetat på denna fråga lär det dröja i många år, innan utredningen kan vara färdig. Jag är dock viss om, att Kungl. Maj:ts regering kan verksamt påskynda utredningen, så att även denna av så många livligt önskade lagstiftning under 1915 års riksdag må bli en verklighet, och jag har, herr talman, redan nu under remissdebatten velat giva uttryck åt dessa stora och viktiga önskemål. De kunna genomföras utan några kostnader, och de skola medverka till folkets trevnad och bästa.

Att det i vidsträckta kretsar bland vårt folk är en varm önskan i denna riktning är alldeles säkert, och varje år, som får förflyta under nuvarande av alla auktoriteter på detta område utdömda förhållanden, är till stor skada. Jag vågar därför att till regeringen rikta en allvarlig vädjan att söka övervinna de hinder, som ligga i vägen och låta utarbета och för riksdagen framlägga ett lagförslag, som avhjälper missförhållandena så långt det nu är möjligt i denna ofullkomlighetens värld.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag hade icke haft för avsikt att begära ordet i denna remissdebatt, men vissa yttranden av den förste ärade talaren här i dag har föranlett mig att besvara kammaren med några ord.

Herr Trygger ifrågasatte och uttryckte såsom riktigt, att de extra utgifter för försvaret, som föranletts av den stora världskrisen, som nu pågår, borde fördelas på en längre tidsperiod, på det att de tunga bördor, som genom värnskatten drabbat industrien och näringarna, icke behövde ytterligare ökas. Ingen skulle livligare än jag önska, att man kunde ordna det så, att man icke behövde för dessa utgifters täckande tillgripa extra åtgärder genom förhöjda skatter, men å andra sidan kan jag icke fördölja, att jag ställer mig tveksam till tanken på att skjuta över på framtiden de extra kostnader, som de nu pågående världshändelserna ha föranlett för vårt lands vidkommande. Jag ber för övrigt att i det hänseendet få hänvisa till den uppfattning, som gjorde sig gällande bland inflytelserika representanter av denna kammares majoritet vid det till-

fälle, då det gällde att yttra sig över vissa dispositioner och åtgärder, som ifrågasattes av den frisinnaade regeringens finansminister med anledning av de extra kostnader för flottans mobilisering, som hade förorsakats av oron i Europa på hösten 1912. Jag fäster i minnet, att det ifrågasattes av den dåvarande finansministern, att dessa kostnader skulle fördelas på några år framåt, och att man gjorde detta till föremål för anmärkning här i kammaren. Med de oerhörda extra utgifter, som den nuvarande situationen har föranlett, blir det nog nödvändigt att tillgripa extra åtgärder, så att man i det hänseendet ej skjuter alltför mycket över på framtiden, vilket enligt min mening skulle vara en högst betänklig sak. Vi hava nu här i riksdagen en viss benägenhet att skjuta på framtiden så mycket som möjligt genom att varje år låna allt större belopp och därigenom öka statsskulden än ytterligare. Nu mer än någonsin synes det mig vara av nöden, att vi söka för framtiden inrätta oss på annat sätt. Jag tror, att det blir nödvändigt för vårt svenska folk att underkasta sig ökade bördor; men vad jag härvidlag skulle vilja framföra som enligt min uppfattning vart det största beaktande det är, att när dessa ökade bördor skola påläggas, det tages hänsyn till bärkraften, så att icke den del av det svenska folket, som har svag bärkraft och redan nu tryckes mycket hårt av skatter, därvid blir ytterligare betungad.

Den ärade talaren gav sedermera i sitt anförande det parti, han tillhör, beröm därför, att det städse arbetat för stärkande av rikets försvar, och han förmenade, att alla nu borde hålla detta parti räkning för vad det i detta hänseende gjort. Ja, i detta ögonblick torde det väl ej råda någon meningsskiljaktighet därom, att bland ansvarskännande svenska medborgare det råder glädje och tillfredsställelse däröver, att vi nu hava ett försvar så pass starkt, som det i närvarande stund är, och jag tror, att många av oss skulle önska, att det vore ännu bättre än det är, men jag vill ifrågasätta, om det ej kan diskuteras, huruvida det är lämpligt, att man från ett parti stiger upp och begär erkännande för vad det i detta hänseende har gjort. Det ligger ju dock däri en underförstådd insinuation, att det hos andra partierna finnes mindre varm försvarsvilja. Vad det parti jag tillhör beträffar, vill jag inlägga en bestämd gensaga däremot. Det har varit olika uppfattning om, hur man skulle ordna försvaret, men en bestämd vilja till värnande av landets oberoende har alltid förefunnits i lika hög grad inom det parti, som jag representerar, som inom det parti, som den ärade talaren tillhör, det vågar jag påstå.

För att i någon mån reducera värdet av detta självberöm, vill jag fästa herrarnas uppmärksamhet på tidsperioden 1906—1911. Den som under dessa år varit i tillfälle att taga del av alla de olika framställningar, som då gjordes av militära myndigheter till Kungl. Maj:t, och jämför dessa med vad som

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

fick form i respektive statsverkspropositioner, torde kunna giva ett mera ojävigt vittnesbörd, i vad mån den förste ärade talaren hade rätt, då han ville tillerkänna sitt eget parti ensamt en större försvarsvilja än övriga partier.

I en sak ber jag få uttala min enighet med den förste ärade talaren, och det är i fråga om de bekymmer, han uttalade i fråga om den bristande disciplin, som kommit till synes ibland våra försvarspliktiga. Ingen, som önskar att vårt försvar skall vara ordnat på det mest tillfredsställande sätt, kan annat än imed bekymmer se de tecken till bristande disciplin, som på många håll vid våra regementen förefinnas, och jag instämmer med talaren helt och fullt i det hänseendet, att det är högeligen önskvärt, att det vidtages åtgärder, som för framtiden undanröja den brist på disciplin, som nu är rådande. Vilka åtgärder som i sådant hänseende böra vidtagas kan jag naturligtvis icke nu yttra mig om. Jag undrar emellertid, om man icke härvid kan foga den önskan, att något måtte göras, för att vederbörande befäl skall kunna förstå vad det bör göra, för att man skall kunna fullt och helt fordra disciplin och ordning av menige. Man har sett exempel på ett mindre välvist förfarande från vederbörande förmäns sida, som måhända bidragit till, att disciplinen icke på alla områden varit fullt tillfredsställande. Och fordrar man av menige man disciplin, måste man naturligtvis i ännu högre grad fordra av befälet och av dem, som gå i spetsen, att de föregå med sådant föredöme och behandla truppen på sådant sätt, att de kunna fordra disciplin.

Slutligen ber jag att få giva min fulla anslutning till talaren i det förtroende, som han uttalade till regeringen, för dess neutralitetspolitik ävensom för den enligt min och mitt partis uppfattning mycket betydelsefulla åtgärden med anordnandet av trekonungamötet i Malmö, som utan tvivel mycket bidragit till ett bättre närmande mellan de tre länder, det gällde. Detta måste hälsas av varje fosterlandsvän med glädje, och min livliga förhoppning är, att regeringen i fortsättningen skall kunna föra landets neutralitetspolitik på sådant sätt, att vi kunna hållas utanför direkt indragning i kriget och alla dess fasor.

Herr Trygger: Jag skall be att få rätta en missuppfattning av mitt yttrande, som den siste ärade talaren gjort sig skyldig till. Jag har icke sagt, att vi och vårt parti äro särskilt berättigade till erkänsla för vårt arbete för försvaret. Något sådant har jag icke alls ifrågasatt, utan jag har sagt, att vi efter senaste tidens erfarenhet böra få erkänsla därför, att vi redan från början klart insågo, att även om man vill föra en neutralitetspolitik, så ställer denna på försvaret stora fordringar, och enligt min mening mången gång större fordringar, än om man skulle föra en alliance- eller ententepolitik. Orsaken till mitt yttrande var den, att man har angripit särskilt mig personligen därför, att jag uttalat mig i nämnda riktning

vid ett tidigare tillfälle, och man har velat göra gällande, att detta uttalande skulle vara bevis för, att jag pläderat för en alliance- eller ententepolitik utan vidare och med undanskjutande av varje tanke på neutralitet.

Detta var grunden till mitt yttrande, och jag är viss på, att när herrarna läsa protokollet, skola ni också finna, att det förhåller sig så, som jag nu sagt.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr statsrådet *Hasselrot*: Med anledning av vad herr Trygger yttrade om den antimilitaristiska propagandan och om det önskemål, han uttalade, att regeringen skulle med all kraft söka nedslå eller oskadliggöra den, vill jag, som har till åliggande att övervaka tryckta skrifter, tillåta mig att ett ögonblick taga kammarens tid i anspråk.

Jag vågar hålla före, att jag fullt ut så väl som den ärade talarren och någon annan inser vådorna av ifrågavarande agitation, som för varje vän av vårt gamla lands urgamla oberoende — och det äro vi ju alla här i salen — måste te sig synnerligen sorgligt. Jag inser naturligtvis då också, att det icke duger att inför denna fara bara »niga, bliga och blinka» eller ta på sig en melankolisk uppsyn. Dessa ungsocialister och andra, som söka fördärva vår armé och flotta, måste bemötas med handling. Jag inser å andra sidan emellertid jämväl att även då det gäller att bekämpa laglösa, vi måste inskränka oss till att begagna de vapen, lagen satt i vår hand.

Enligt 3 § 7 mom. i tryckfrihetsförordningen, sådant detta lagrum lyder efter dess år 1909 skedda utvidgning, är icke allenast uppmaning till brott, (sålunda även en uppmaning till värnpliktsvägran) straffbar, utan även försök att annorledes än genom uttrycklig uppmaning, såsom genom prisande av brottslig handling förleda till brott, så ock försök att eljest förleda till overksamhet mot lag eller laga myndigheter, skall straffas, varjämte skriften skall konfiskeras. I allmänna strafflagens 10 kap. 14 § finnas motsvarande bestämmelser. För uppmaning till värnpliktsvägran kan straffet uppgå till fyra års straffarbete. Bestämmelserna synas vara ägnade att verka gott, om de rätt tillämpas. Huruvida jag vid den tillämpning av dessa bestämmelser, som på mig ankommer, funnit det rätta, lämnar jag därhän, det tillkommer icke mig att bedöma, men jag vågar bestämt påstå, att jag härvidlag alltid gjort, vad jag efter samvetsgrann prövning funnit vara det rätta.

Såsom möjligen varande av intresse kan jag i samband härmed nämna, att efter den år 1909 gjorda utvidgningen av ifrågavarande lagrum följande antal kvarstadsåtgärder med därpå följande åtal för antimilitaristisk agitation beslutats av justitieministern, nämligen år 1909 sex, år 1910 nio, år 1911 ett, år 1912 ett, år 1913 ett och år 1914 åtta.

Att antalet kvarstadsåtgärder i förhållande till antalet antimilitaristiska skrifter, tidningar eller broschyrer, som spridas, är jämförelsevis ringa, beror nog i väsentlig mån därpå, att våra ungsocialister och deras gelikar — kanske dess bättre — icke hava lika

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

gott mod som god vilja. Särskilt de mera framträdande och mera begåvade bland dem hava visat sig äga en mycket stor färuighet i att gömma sitt förrådiska uppsåt bakom ordalag, som visserligen äro tämligen genomskinliga men dock så försiktiga, att de icke bliva åtkomliga av lagen. Så snart de sticka ut tassarna tillräckligt, står emellertid myndigheterna i beredskap med saxon.

Förutom nu nämnda lagrum finnes ett annat, som är avsett att utgöra ett skydd mot den försvarsfientliga propagandan, nämligen 4 § 12 mom. tryckfrihetsförordningen. Detta lagrum stadgar, att om vid trupp eller ombord på flottans fartyg anträffas skrift, som uppenbarligen äsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet, så må eval skriften synes straffbar eller icke, indragning ske av de exemplar av skriften, som vid truppen eller å fartyget anträffas.

Detta lagbud har kommit till rätt vidsträckt användning. Tryckfrihetskommittén, som har att i sista hand besluta om indragning, har årligen i en mängd fall fastställt sådan, under år 1914 i ej mindre än 29 fall.

I 4 § 14 mom. tryckfrihetsförordningen stadgas, att den, som medan sådant förordnande om indragning av skrift, varom nu är fråga, är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg skall straffas, där han lyder under strafflagen för krigsmakten, efter nämnda lag, men eljest med böter från och med 33 riksdaler 16 skillingar till och med 333 riksdaler 16 skillingar eller med fängelse från och med en månad till och med ett år.

Enligt 72 § nya strafflagen för krigsmakten är straffet för ifrågavarande brott d. v. s. spridning av indragen skrift vid trupp eller å flottans fartyg, disciplinstraff eller fängelse i högst ett år. Under viss förutsättning må emellertid dömas till straffarbete i högst ett år.

Ett ytterligare lagstadgande, som är avsett att utgöra ett skydd mot den antimilitaristiska faran är 71 § i nya strafflagen för krigsmakten, där bland annat föreskrives, att var som muntligen inför samlat krigsfolk eller i skrift, som han bland krigsfolket utspritt eller utsprida låtit, sökt upphetsa till ovilja mot krigstjänsten skall dömas till fängelse i högst två år eller i lindriga fall till disciplinstraff, eller, om omständigheterna äro synnerligen försvårande till straffarbete i högst två år. Detta stadgande gäller emellertid endast dem, som lyda under strafflagen för krigsmakten.

Slutligen har man i förevarande hänseende att uppmärksamma lagen den 16 juni 1906 om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster. Är sammankomst utsatt att äga rum å ort, där krigsmanskap är samlat till tjänstgöring, och kan det på giltiga grunder antagas, att vid sammankomsten skola förekomma yttranden, vilka äsyfta att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, så äger enligt denna lag på stället varande högste befälhavare förbjuda manskapet att deltaga i sammankomsten. Om förbudets meddelande skall befälhavaren ofördröjligen avlåta under-

rättelse till justitiekanslern. Överträdelse av förbud skall anses som brott mot krigslydnaden.

Jag är i tillfälle att meddela, att enligt till justitiekanslern inkomna underrättelser förbud av ifrågavarande art meddelats 1906 en gång, 1907 en gång, 1908 en gång, 1909 tre gånger, 1910 en gång, 1911 två gånger, 1912 tre gånger, 1913 ingen gång och 1914 sex gånger.

Efter denna redogörelse för de försvarsvapen, lagen ger oss mot den försvarsfientliga propagandan — vilken redogörelse jag ansett mig böra lämna, då jag trott mig finna, att man ute i landet har en bristfällig kunskap i dessa ting — återstår att besvara frågan, huruvida dessa vapen, som ju synas vara ganska många och delvis långa, och rätt skarpa, äro till fyllest för sitt ändamål. Tyvärr synes det, som om denna fråga möjligen bör besvaras nekande. Det finnes anledning tro, att den antimilitaristiska propagandan ej hejdats av våra lagar. Det finnes anledning antaga, att den alltjämt frodas och växer vidare och vidare, och att dess gift tar sig allt längre in i samhällskroppen.

Jag anser det därför vara synnerligen angeläget, att man i dessa allvarliga tider tager under allvarligt övervägande, huruvida icke ytterligare åtgärder äro erforderliga till värn för vår armé och därigenom också för vårt fosterland. För min del tror jag icke, att dessa åtgärder nödvändigt måste bestå i skärpta straffbestämmelser eller i utvidgning av gällande brottsbegrepp. Huvudsaken är emellertid, att vi göra allt vad vi förmå för att förhindra dem, som söka förleda vår värnpliktiga ungdom att fullborda sina planer. Regeringen skall här göra vad på regeringen ankommer. Sedan åtskilliga veckor pågå inom ett av departementen utredningar i förevarande syfte. När resultatet av dessa utredningar föreligger, skall riksdagen härom få besked.

Herr Trygger: Jag begärde ordet i början av herr justitieministerns anförande för att förklara, att man icke i mitt yttrande på något sätt skall kunna inlägga något klander av vad regeringen och särskilt herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet gjort i nu åsyftade hänseende. Klart är ju för övrigt, att denna antimilitaristiska propaganda kan bedrivas icke blott genom tryckta skrifter utan även på åtskilliga andra sätt, mot vilka man måste reagera.

Nu vill jag säga, att jag med stor glädje har hört, att regeringen redan har denna fråga under övervägande. Men samtidigt tillåter jag mig uttala såsom min åsikt, att det mycket väl kan hända, att efter vad erfarenheten kan visa, den gällande rätten icke ger tillräckligt skarpa vapen för att undertrycka dessa landsfördärliga förehavanden. Skulle så vara förhållandet, är jag övertygad om, att regeringen icke skall tveka att för riksdagen framlägga de lagförslag, omständigheterna kunna påkalla.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Hellberg: Herr talman, mina herrar! Även i år, liksom vid föregående liknande tillfällen har herr Trygger så att säga åtagit sig värdskapet vid denna lilla begynnelsehögtidlighet, med vilken vi bruka öppna våra förhandlingar, och jag får säga, att han alltid utför värdskapet med synnerlig bravur. Han verkar i högsta grad persuaderande, icke minst på motståndare, och jag, som egentligen icke alls tänkt uppträda i dag, skall därför be att med några mycket få ord komplettera vad min ärade partikamrat redan yttrat.

Herr Trygger begagnade, även här följande gammal tradition, tillfället att prisa sitt partis stora försvarsvillighet. Denna stora försvarsvillighet har jag vid föregående tillfällen ärligt och villigt erkänt, men när det så att säga begäres beröm för den så här direkt, är det icke utan att man känner sig benägen att inlägga en reservation. Jag vill då erinra om det förhållandet, att i alla länder, av ganska naturliga skäl är förhållandet det, försvarsviljan alltid är starkare inom de högre samhällslagren än inom de lägre. Jag skall icke giva mig in på att söka förklara, varpå detta beror, jag inskränker mig till att påpeka, att detta är en allmän företeelse, och under sådana omständigheter lär man knappt kunna anse det vara någon särskild dygd eller något särskilt berömligt; åtminstone är det icke berättigat att oupphörligt framhålla det som någonting så synnerligen märkvärdigt. Men om också försvarsvilligheten inom högern är alldeles obestriddlig och erkännansvärd, så tror jag däremot, att det kan sättas ifråga, om denna försvarsvillighet, när den strävar fram mot sina mål, alltid går så visligt tillväga. Det finnes en benägenhet hos detta parti att använda en viss hård och brysk taktik, en benägenhet att gå fram något fordrande och pockande, som jag icke tror kan främja saken. Jag tror exempelvis, att den försvarstaktik, som följdes under förlidet år, icke alls bidragit att göra försvarsviljan ute bland folket starkare, och det är dock, vilket jag antager, att herr Trygger villigt skall erkänna, ett ofantligt viktigt önskemål, att denna försvarsvilja utvecklas och befästs.

Vad beträffar den beklagliga antimilitaristiska agitation, som herr Trygger sedan talade om, så ser man i denna agitations snart sagt rekordartade tillväxt under fjolåret ett bevis på att den ena ytterligheten framkallar den andra, och jag tror, att det för bekämpande av denna agitation icke alls går att enbart lita till dessa mera kraftiga och bröstganges gående åtgärder, som herr Trygger vädjade till regeringen att vidtaga. Skall man vinna några resultat, måste man lita till en stark och allmänt utbredd försvarsvilja bland folket; med strafflagsåtgärder tror jag icke att man framkallar de resultat man vill uppnå.

Jag skall sedan be att få säga ett par ord om neutralitetsfrågan. Det var mycket glädjande att höra, vad herr Trygger där yttrade. Det föreföll mig visserligen, som om han i sitt senare anförande i någon mån tog tillbaka, vad han förut sagt, men

det kan hända, att jag gör mig skyldig till ett av dessa missförstånd, som herr Trygger ofta inbjuder till. Det föreföll mig emellertid, som om han yttrade, att han icke ville vara vän av någon ententepolitik »utan vidare». Om detta uttryck skulle förstås, som det ligger nära till hands att förstå det, skulle det betyda, att hans neutralitets kärlek vore av mera tillfällig natur, att han i grunden är anhängare av ententepolitiken. Men jag förmodar, att det endast var hans ordalag, som inbjödo till denna uppfattning, och att det inte var herr Tryggers mening. I varje fall vill jag säga, att den neutralitetssympati, som han uttryckte, och i all synnerhet hans sympati för den samverkan, som på senaste tiden uppstått mellan de tre nordiska länderna, hälsar jag med synnerligen stor glädje, icke minst därför att den icke förefaller mig riktigt fullt stämma med herr Tryggers föregående. Jag skulle, om jag ville tillspetsa detta, till och med kunna säga, att det funnits tillfällen, då herr Trygger rent av personligen lämnat sitt lilla bidrag till att dessa förhållanden icke blivit bättre, för att nu uttrycka mig så diskret som möjligt. Emellertid vill jag som sagt uttala min glädje över att herr Trygger nu är inne på dessa vägar. Det är för oss på vänstersidan gamla bekanta vägar. Vi ha strävat på dem under långa tider, och jag kan tillägga, att vi strävat under starkt motstånd från det parti, som herr Trygger företräder. Jag upprepar ännu en gång, att det är mycket glädjande för oss, att herr Trygger kommit in på samma vägar, som vi förut vandrat, och jag hälsar honom hjärtligt välkommen till oss.

Herr Trygger: Den siste ärade talaren måtte ha tänkt på något annat, när jag replikerade herr Kvarnzeliuss, ty annars skulle han icke ha behöft upprepa, vad herr Kvarnzeliuss sade, nämligen att jag begärt någon erkänsla åt vårt parti för vad vi gjort i försvarsfrågan, ty jag förklarade, att detta var något som jag aldrig sagt, som jag aldrig gjort. Herr Hellbergs anmärkning mot mig i den delen faller således lika väl som herr Kvarnzeliuss', men jag vill visst icke uttala något klander mot herr Hellberg för att han icke hört på, ty nog kan man ha det trevligare, än att höra på vad jag säger. Vad emellertid beträffar den kommentar, som den siste ärade talaren lämnat till mitt yttrande med avseende på neutraliteten och vårt förhållande till Danmark och Norge, och huru detta enligt hans mening skulle strida emot den ståndpunkt jag intagit i övrigt, skall jag be att få slippa godtaga den, och jag anhåller i stället, att de av herrarna, som icke hört på vad jag sagt, ville hava den godheten att läsa vad jag yttrat. Vad jag har sagt står jag för, och det är icke alls i strid mot den ståndpunkt jag intagit tidigare. Detta är mitt svar på vad den ärade talaren yttrade.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades statsverkspropositionen, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till banko-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

utskottet, såvitt propositionen rörde de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts den 18 innevarande januari avlämnade nådiga propositioner:

nr 2, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1916, och

nr 3, angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader år 1916,

blevo dessa propositioner, i vad de innefattade förslag om beviljande av årliga understöd åt vissa namngivna personer, hänvisade till bankoutskottet och i övrigt remitterade till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet nedannämnda den 21 i denna månad avlämnade nådiga propositioner:

nr 4, med förslag till lag om ändrad lydelse av 30 kap. rättsgångsbalken, till lag om ändrad lydelse av 49 och 230 §§ utsökningslagen samt till lag angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar; samt

nr 5, med förslag till instruktion för riksdagens justitieombudsman och instruktion för riksdagens militieombudsman.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts den 22 innevarande januari avlämnade nådiga proposition nr 6, angående driftkostnader under år 1916 för statens domäner.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts den 22 i denna månad avlämnade nådiga proposition nr 7, med förslag till förordning angående siktning av rågmjöl och förordning om viss sammansättning av rågbröd.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet följande motioner:

nr 1 av herr *Thyrén*, angående skrivelse till Konungen i fråga om åtgärder till motverkande av förefintliga missförhållanden med avseende å det sedliga tillståndet i riket;

nr 2, av herr *Thyrén*, om ändring i 10 kap. 14 § strafflagen;

nr 3, av herr *Trana*, angående skrivelse till Konungen med begäran om förslag till ändring i visst syfte av 17 kap. handelsbalken;

nr 4, av herr *Trana*, angående skrivelse till Konungen med begäran om förslag till ändrade lagbestämmelser i fråga om utlännings rätt att besitta fastighet i Sverige;

nr 5, av greve *Wachtmeister*, *Axel*, om ändring av § 5 mom. 3

i lagen angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov; samt

nr 6, av herr *Ekman, Karl Johan*, angående skrivelse till Konungen med begäran om framläggande av förslag i fråga om beredande åt Stockholms stad av egen stiftsstyrelse och egen biskop.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Trapps* den 21 i denna månad bordlagda motion nr 7, angående skrivelse till Konungen med begäran om förslag till ändring i gällande bestämmelser rörande den skattefrihet, som i 11 § av förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt för visst fall medgivits kooperativ förening.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet herr *Thyréns* den 21 innevarande januari bordlagda motion nr 8, angående pension för professoren J. E. Lehmann.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet följande motioner:

nr 9, av herr *Beckman*, om anslag för anställande av djupborrningar i Skåne och sydligaste delen av Halland; samt

nr 10, av friherre *Hermelin* och herr *Danström*, om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av en förbättrad och ökad ullproduktion i Sverige.

Efter föredragning av den av herr *Dahl* m. fl. den 22 innevarande månad väckta motion nr 11, angående skrivelse till Konungen i fråga om hovrättens över Skåne och Blekinge förläggning, hänvisades denna motion till ett tillfälligt utskott.

Föredrogs och godkändes riksdagens kanslideputerades den 21 i denna månad bordlagda memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Avgåvos och borlades följande motioner:

nr 12, av greve *Hamilton, Alexander*, m. fl., om ändring i grunderna för statsunderstöd åt lantmannaskolor;

nr 13, av greve *Hamilton, Alexander*, m. fl., angående skrivelse till Konungen med begäran om förslag i fråga om inrättande av spannmålslagerhus;

nr 14, av herr *Nilsson, Johan*, om ändring i villkoren för försäljning av vissa kronodomäner;

nr 15, av herr *Ekelund*, om ändring i gällande bestämmelser rörande försäljning av kronoegendomar;

Första kammarens protokoll 1915. Nr 6.

nr 16, av herr *Grubbström*, angående skrivelse till Konungen i fråga om utsträckt påförande av kommunalutskylder för kronoparker och andra statsdomäner;

nr 17, av herr *Åkesson, Nils*, om ändring av 65 § utsökningslagen;

nr 18, av herr *Fahlén*, m. fl., om anslag till anläggande av enkla vägar inom Västernorrlands län; och

nr 19, av herr *Lindblad, Ernst*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till utvidgning av spårssystemen vid Simonstorps och Strångsjö järnvägsstationer.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Kjellgren* fr. o. m. den 25 innev. jan. t. o. m. den 5 nästk. febr.

» *Hammarström* » » » » » » 6 » »

» *von Mentzer* » » 27 » » » » » » »

» *Hammar skjöld* under tio dagar fr. o. m. den 26 i denna månad.

Justerades tio protokollsutdrag för denna dag, varefter kamarens sammanträde avslutades kl. 12,28 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna*.